

Diplom nr 88

473563

*Suomenala diploma kirj.
H. Sjöf.*

Karl August Stäckelberg.

E. V.

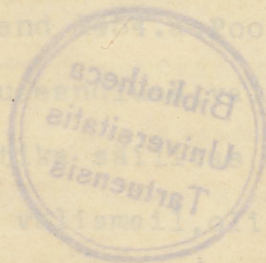
LIBRARIANUSKONA

26 apr 1939

472

TAMM

Danzigi õiguslik teaduskond, Poola seisund.

AA

7806.

12. V 1939 *lyeheraud kirjetele-*
Kouha

A j a l o o l i n e ü l e v a a d e .

Rahvaste rändamisel tõrjuti praeguse Danzigi maa-aladelt Germaani suguharud slaavlaste poolt välja. Kestvate sõdade tagajärjel allutati Danzigi maa-ala 1308.a.Saksa rüütli-ordule ja siit pääle hakkas kasvama Danzigi, kui Lääne mere rikkama Hansa linna, tähtsus. Ordu langusega 15.s., juhitud eesmärgist saavutada täielist poliitilist ja majanduslist iseseisvust, andis Danzig end 1454.a.Poola kuninga Kasimiri kaitse alla. Ent seaduseandlusel, valitsemisel, õigusemõistmises ja välispoliitika säilitas Danzigi raad, kellel olid omad saadikud välismaal, oli oma lipp ja sõjavägi, kes sõdadest iseseisvalt osa võttis. Kuningal olid vaid teatud kaitseõigused, ta pidi oma esindajad võtma Danzigi raehärrade hulgast. Poola ja Danzigi suhteid võiks määritleda kui personaal uniooni.

Poola kuningate püüd hävitada Danzigi iseseisvust ei andnud tagajärgi. Algas võitlus naaberriikide vahel ülemvõimu pärast Lääne merel. Väikeste riikide asemele tekkisid tugevad riigid, mis tõi enesega kaasa Hansa linna iseseisvuse kaotuse.

Poola teise jagamise (1793.a.) tulemusena sattus

Danzig Preisi alla. Ent juba 1807.a. Tilsiti rahuga sai Danzig vaba-linnaks ja a. 1815 Viini kongressil määrati Danzig Preisile ning 1878.a. sai ta Lääne-Preisimaa päälinnaks.

Iseseisva Poola riigi uuesti loomise kavades 19. ja 20. sajanditel esineb nõue, et ka Danzig peab kuuluma Poolale. See nõue muutus Poola tollaegse tähtsaima poliitilise partei - natsionaaldemokraatide dogmaks. Partei liider Roman Dmovski oskas ilmasõjas ühendada kogu poola rahva loosungil, et Poola iseseisvuse tõeliseks vaenlaseks on Saksamaa ja et uus Poola võib tekkida ainult võitluses Saksamaa vastu.

Dmovski äge võitlus iseseisva Poola hääks annab tulemusi 1918.a. keskpaiku. 3. juunil 1918.a. Versailles'i konverentsil avaldasid Prantsuse, Inglise ja Itaalia pääministrid, et rippumata Poola loomine juurepääsuga merele on üheks õiglase ja kestva rahu ja õiguse jaluleseadmise peatingimuseks Euroopas.

Liitlaste vahelisel läbirääkimisel vaheerahu sõlmimise tingimuste kohta 2. nov. 1918.a. nõudis marshal Foch Saksamaalt kõikide nende maa-alade loovutamist, mis enne 1772.a. kuulusid Poolale ja nimetas sääljuures ka Danzigit. Prantsuse välisminister Pischon nõudis, et en-

dine Poola saaks restaureeritud ühes juurepääsuga merele. Olukorda püüdis ära kasutada Dmovski, et saavutada oma eesmäärke rahulepingu komisjonis.

Prantsusmaal moodustati saksa väest ülejooksnud poolakaist Poola armee, kelle juhiks sai kindral Haller. Dmovski tegi ettepaneku liitlastele, et see armee transporteeritakse Poolasse üle Danzigi. Liitlased olid selle vastu, kartes uut sõda Poola ja Saksa vahel ja Dmovski pidi taganema.

Detsembril 1918. kogunesid liitlaste esindajad Pariisi. Täiskogust moodustati kümne liikmeline komisjon, kuhu kutsuti 29. I. 1919. a. ka Dmovski. Viimane nõudis ka siin Halleri armee transporteerimist Poolasse üle Danzigi.

Veebruari alul loodi eriline komisjon, kes kindlaks pidi määrama Saksa-Poola piirid. Siin nõudis Dmovski Lääne mere rannikut ühes Danzigiga Poolale. Lõppeks õnnestus poolakatel võita enda nõusse U.S.A. president Wilson'i, olgugi et viimane alul seisis Danzigi Poolale loovutamise vastu.

Nelja suurriigi istungil 19. III 1919. a. astus Danzigi kaitseks üles Inglise pääminister Lloyd George

ja väitis, et kui anda Danzig Poolale, siis sakslased
ialgi sellisele lepingule alla ei kirjuta. Vaatamata
ka Clemenceau vastuseisule jäi võit Lloyd Georgile,
kuna viimane ähvardas loobuda rahukonverentsis kaasa
töötamast. Nii lahendati Danzigi küsimus - Danzigist
sai Vabalinn. Sakslased seisisid küll ka niisuguse lahen-
duse vastu, ent siseriiklikud ärevad olud mõjustasid
neid lõppeks nõustuma.

Versailles rahuleping kirjutati alla 28. ^VIV 1919.
ja jõustus 10. I 1920. Versailles'i lepingu art. 100 ja
102 põhjal annab Saksamaa Danzigi maa-ala liitlastele
üle, kes kohustuvad looma sest maa-alast uue riigi
"Vabalinn Danzig" Rahvasteliidu kaitse all. Versailles
leping art. 104-ndas ettenähtud leping Danzigi ja Poo-
la vahel sõlmiti 9. nov. 1920. Pariisis, mis sisaldas
vaid üldisi põhijooni Danzigi ja Poola vahekordade
korraldamiseks.

15. nov. 1920. astus jõusse Danzigi põhiseadus, mille
kujundamisel avaldas suurt mõju Rahvasteliit.

Danzigi põhiseaduse ülesehitus, riigi organite
loomus ja pädevus vastab üldiselt parlamentaarsele
ja võimude lahususe põhimõttele, mis kohaldatud linn-

riigi oludele.

Danzigi Põhiseaduse (DPs) art.I järele kuulub riigivõim rahvale.Kodakondsuse seadus 1922.a.määrab ära,kes kuuluvad Danzigi kodakondsusesse.Seadusandlik võim kuulub Rahvuskogule (Volkstag),kes koosneb vastavalt 1930.a.Põhiseaduse muudatusile 72 saadikust,keda valitakse 4 aastaks (DPs art.9).Rahvuskogu läheb laiali kas enese algatusel või rahvahääletusel.Senatil Rahvuskogu laialisaatmise õigust pole,ent 1930.a.Põhiseaduse muutmisega võib Senat korraldada seks otsarbeits rahvahääletuse.

Kõrgem täidesaatev võim kuulub Senatile,kes koosneb presidendist,selle abist ja 10-st senatorist,keda valitakse määramata ajaks Rahvuskogu poolt,ent peavad lahkuma kui viimane avaldab neile umbusaldust.(DPs art.25,29).Pääle tavaliste täidesaateva võimu funktsioonide on Senat kohustatud Rahvasteliidule aru andma.1933.a.seadusega on Danzigis läbi viidud juhi printsiip ja Senatile on volitusseadusega üle läinud ka Rahvuskogu kompetents.Kõrgem kohtuvõim kuulub Danzigi Kõrgemale Kohtule.Põhiseadust võib muuta ainult Rahvasteliidu nõusolekul (DPs.art.49).

T e o r e e t i l i n e a l u s .

Teooria jagab riikide tekkimise viisid kahte gruppi - ühelt poolt originaarne ja teiselt poolt - sekundaarne. Danzigi Vabalinna tekkimine kuulub teise kategooriasse. Sekundaarne riikide tekkimise viis jaguneb omakorda kolme alaliiki, vastavalt sellele kas tekkis riik eraldumise teel seniste riikide pinnal, s.o. - irdumise, või jälle riikide lagunemise, s.o. - dismembratio, või liitumise, s.o. - diffusio teel. Diffusio e. liitumine nõuab vähemalt kahe, seni rahvusvaheliselt funktsioneerinud, riigi liitumist üheks, kuna dismembratio puhul sünnib uus riik ühe või mitme lagunenu riikide varemeil. Tüüpiline näide selle kohta on Austria-Ungari, mille lagunemisel tekkisid uued riigid, nagu Austria, Tšehhoslovakkia, Ungari ning Jugoslaavia.

Irdumine võib omakorda toimuda kahel kujul, s.o. - rahulikult teel ja - vägivaldselt. Ent mõlemad irdumise vormid eeldavad rahva, kui riigi loova elemendi poolt, soovi saada iseseisvaks riigiks.

Danzigi Vabalinna tekkimise aluseks on kaotatud sõda ja kuna selle riigi loomine sündis väljaspool selle riigi territooriumi asuva võimu tahtel, võib

järeldada, et Danzigi Vabalinna tekkimine näitab rahvusvahelise õiguse seisukohalt uut irdumise vormi.

D a n z i g i r a h v u s v a h e l i n e
s e i s u n d .

Danzigi rahvusvaheline seisund on väljendust leidnud Rahvasteliidu Komissari Mac Donnelli otsuses 7.XI 24.a., milles kokkuvõtlikult on öeldud: Danzig on sõltumatu riik ja rahvusvahelise ühiskonna iseseisev liige Rahvasteliidu kaitse all. Poola evib Danzigi üle õigusi, milliseid tuleb mõista riigi servituutidena, ent ühes sellega kannab ka tähtsaid kohustusi. Danzig ei ole protektoraadi vahekorras ei Rahvasteliiduga, ega ka Poolaga.

Versailles'i lepingus on Danzigi õiguslik seisund fikseeritud art. 100-108.

Alljärgnevalt võtame Danzigi õigusliku seisundi üksikasjalise vaatluse alla.

1. Danzig iseseisva riigina.

Danzigi Põhiseadus, mis loodud Rahvasteliidu heakskiidul art. 1. loeme: "Danzigi linn ja temaga ühendatud maa-ala moodustab nimega "Vaba Linn" vaba riigi. (Frei-

staat) ja art.3. - " Riigivõim kuulub rahvale".Siit tuleb järeldada,et Danzig evib rahvusvahelise ühiskonna (Gemeinschaft) iseseisva liikme omadusi,mida ka Rahvasteliit on tunnustanud.Pealegi omab ta oma lipu ning ta kodanikud ei kuulu mitte Poola,vaid Danzigi riikkondsusesse.Järelilikult pole Danzig mingi laialdase autonoomiaga Poola kogukond,sest Danzigi õigus ei pärine Poola õigusallikaist,vaid on oma rahva tahtel loodud,olgugi mitte täiesti vabalt,vaid mõjustatult Rahvasteliidu poolt.Ka ei oma Poola õigust piirata Vabalinna Danzigi õigusi rohkem,kui see on ette nähtud Pariisi lepingus,mis sõlmiti liitriikide sobitusel.Ka A.M.Evesque oma töös"La situation internationale de Dantzic" võtab omaks,et suveräänsus Danzigi maa-ala üle ei kuulu ei Danzigile ega Poolale,vaid liitlasile.

Danzigi kui iseseisva riigi kasuks võiks veel esile tõsta asjaolu,et Versailles leping käsitab Danzigi küsimust III.peatükis pealkirja all "Politiilised otsused Euroopa kohta",kuid eri lõikes,aga mitte tolles lõikes,mis käsitab Poolat.Samuti art.100. loobus Saksamaa Danzigist mitte Poola,vaid liitlaste

kasuks ja viimased kohustused art.I02 järele looma Danzigi linnast ühes ümbrusega Vabalinna, mida kaitseb Rahvasteliit, aga mitte Poola. Edasi pole DPs. välja töötatud mitte kokkuleppel Poola vabariigiga, vaid Rahvasteliidu Kõrge Komissariga. Versailles leping art.I05 põhjal ei kuulu Danzigis elavad sakslased mitte Poola, vaid Danzigi riikkondsusesse. Poolakad on Danzigi suhtes välismaalased, samuti kui danziglased Poolas. Poola ja Danzigi vahelised tülid lahendab vahekohtunikuna Rahvasteliidu Komissar, kes asub Danzigis, esimese instantsina ja teise ja viimasena Rahvasteliidu Nõukogu. Esinenuks Danzig vaid Poola riigi autonoomse osana, polnuks selline tülid e lahendamise viis mõeldav. Edasi räägib Versailles leping art. I04 kokkuleppest, mida peavad liitlased sobitama Poola ja Danzigi vahel, millise sobituse tulemuseks oli Pariisi leping 9.XI 1920.a.

Olnuks Danzig vaid Poola vabariigi autonoomne kogukond, polnuks võimalik selline rahvusvaheline leping; ei sõlmi ju ükski riik oma autonoomsete omavalitsusüksustega lepinguid, vaid reguleerib vahekordid nendega riigi poolt antud seadustega. See Pariisi le-

ping on liiatigi registreeritud Rahvasteliidus, kui kahe riigi vaheline leping.

Kui ka Danzig on suuresti piiratud omis õiguisis Rahvasteliidu võimu ja riigi servituutidega Poola kasuks, ei saa ikkagi täielikult eitada Danzigi riiklikku iseseisvust. Probleemi edaspidiseks selgitamiseks asume vaatlema Danzigi suhteid Rahvasteliiduga.

2. Danzigi vahekorid Rahvasteliiduga.

Oletus, et Danzig on Rahvasteliiduga protektoraadi vahekorras, ei pea mitte paika. Seisneb ju protektoraadi olemus selles, et kaitsealune riik kaotab oma rahvusvahelise iseseisvuse kaitsja riigi kasuks ja viimane esindab teda ka rahvusvaheliselt (Strupp, "Theorie und Praxis des Völkerbundes"). Selline pole aga Danzigi ja Rahvasteliidu vahekorid mitte.

Rahvasteliit on Versailles' lepingu art. 102 kohaselt kohustatud andma kaitset Danzigile ja omab ka õiguse kaasa rääkida Danzigi riigikorra kujundamisel. DPs. art. 49 põhjal jõustuvad põhiseaduse muutmised peale Rahvasteliidule esitamist ja tema poolt heaks kiitmist. Tähtsaim Rahvasteliidu funktsioon seisneb Poola ja Danzigi vaheliste lahkhelide lahendamises. DPs. art. 5

põhjal ei tohi Danzig ilma Rahvasteliidu nõusolekuta iga üksik juhuks:1) olla sõja- ja mereväe baasiks, 2) püstitada kindlustusi,3) lubada omal maa-alal sõja varustuse valmistamist.Oma õiguste ja kohustuste teostamiseks omab Rahvasteliit Kõrge Komissari, kelle asukoht Danzigis.Rahvasteliidu Kõrge Komissari peaülesanne seisneb just Poola ja Danzigi vaheliste tülide lahendamises, mis võiksid tekkida Versailles' lepingu ja teiste täiendavate lepingute rakendamisel.Rahvasteliidu komissari otsuste peale võivad mõlemad riigid edasi kaevata Rahvasteliidule.Rahvasteliidu komissar omab 3-kuulise veto õiguse nende Poola rahvusvaheliste lepete suhtes, milledest on Danzig huvitatud, põhjendusega et need lepped on vastolus Pariisi lepinguga või DPs-iga.Peale ülal esitatud õiguste Rahvasteliidu komisjaril teisi õigusi pole, tal puudub nimelt õigus end segada Danzigi sisemisesse valitsemisesse.DPs.art.42 kohaselt on Danzigi Senat kohustatud Rahvasteliidule aru andma Vabalinna avalikes asjus.

Kõike ülaltoodud arvestades ei saa siiski eitada teataval määral Danzigi rahvusvahelist iseseisvust.

Asjaolu, et Rahvasteliit on Poola ja Danzigi vahelises tülüküsimustes vahekohtunik, ei tõenda kaugeltki mitte nagu oleks Danzig Rahvasteliidu protektoraadi all, sest just samuti talitab Rahvasteliit ka oma suveräänsete liikmete tülüküsimusis. Samuti pole mõõduandev ka DP-si garanteerimine Rahvasteliidu poolt, tunneb ju ajalugu selliseid garantiisid ka teistel juhtudel. Nii tehti peale Poola jagamist Austria, Preisi ja Vene vahel Krakov iseseisvaks riigiks, kelle põhiseadust kaitsesid lepinguosalisel riigid. Ja ka Danzig ise sai Tilsiti rahu art. XIX põhjal 1807. a. vabalinnaks Preisi ja Sakseni kaitse all. Kui võtta Rahvasteliidu ja Danzigi suhteid protektoraadi suhetena, siis satume jällegi vastollu, sest kaitsja riik juhib ja teostab alati ka kaitse all oleva riigi välispoliitikat. Seda aga pole Rahvasteliit teinud. Seega võib ütelda, et Rahvasteliidu vahekorid Danzigiga on enam protektsiooni, ent mitte protektoraadi vahekorid. Sellisel vaatekohal asuvad Strupp (Theorie und Praxis des Völkerbundes) ja Levesque; Makovski peab Danzigi kohaliku autonoomiaga maa-alaks Poola suveräänsuse all, kusjuures

Rahvasteliidul on laialdased vahelesegamise õigused. Alljärgnevad teadlased tunnustavad siiski Rahvasteliidu protektoraati Danzigi üle: Schücking-Wehberg, "Satzung des Völkerbundes"; Hatschek, "Völkerrecht, als rechtlich bedeutsamer Staatsakt"; v. Liszt-Fleischmann, "Völkerrecht"; Oppenheim-Roxburgh, "International Law" erineb eelpool mainitutest selles, et Poolale on üle antud protektoraadi teostamine. Samuti on teadlased lahkarvamisel küsimuses, kas Danzigi saab vastu võtta Rahvasteliidu liikmeks. Paljud eitavad seda põhjendusega, et koostöökis Rahvasteliiduga on vajalik et see riik peab omi välisasju iseseisvalt ajama. Ent Danzigilt on need õigused ära võetud ja Poolale üle antud. Mõned aga väidavad, et riigid ka ilma rahvusvahelis-õigusliku iseseisvusega, nagu näit. Inglise dominioid, võivad olla Rahvasteliidu liikmeks.

3. Danzigi vahekorid Poolaga.

Danzigi vahekorid Poolaga pole mitte ka tõeline protektoraadi vahekorid. Küll omab Poola Danzigi kohta laiaulatuslikke õigusi, millised põhjenevad Versailles'

leping art.104 ja selle alusel mõlemile peale sunnitud Pariisi lepingul.

Poola õigused Danzigi kohta rajanevad eksklusiivselt neile kahele õigusallikale. Muid õigusi Poolal pole. Poola õigusi võib määritleda kui rahvusvahelise õiguslikke servituute (Pfeuffer, "Die völkerrechtliche Stellung der Freien Stadt Danzig") ja ulatuvad alljärgnevatele aladele: 1) Vabalinna Danzigi sissetõmbamine Poola tollipiirkonda, 2) Poola võib vabalt kasutada kõiki Danzigi maa-alal asuvaid veeteid, dokke ja väljaveoks vajalikke seadeldisi, 3) Poola ja Danzigi sadamavahelise raudteede, posti-, telefoni- ja telegraafi liiklus ja Veikseli jõe järelvalve ning valitsemine kuulub Poolale, 4) õigus mainitud liiklemisvahendite väljaehitamiseks ja parandamiseks, 5) keeld erinevalt ja halvemini kohelda Poola riigi alamaid kui ka teisi poola päritoluga ja poola keelt kõnelevaid isikuid, 6) Danzigi välisasjade ajamine ja tema kodanike kaitse välismail antakse Poola kätte.

Ei saa väita, et pp 1-5 esitatud õigused piiraksid Danzigi Vabalinna rahvusvahelise õiguslikku iseseisvust.

Juba see tõsiasi, et kahe riigi vahel on olemas riigi servituudid räägib selle vastu, sest viimased eeldavad kahe iseseisva riigi olemasolu. Kui kõrvale heita riigi servituudi mõiste, nagu teeb seda v. Liszt, ei saa põhjenedes nende kitsenduste loomul väita riigi rahvusvahelis-õigusliku iseseisvuse kaotamist. Tuleb ju selliste õiguste kitsendusi küllalt ette ka täis-suveräänsete riikide vahel; mainigem vaid enne sõda Saksamaa ja Luksenburg^mi vahel olevale tolli uniooni-
le, suurte jõgede rahvusvahelist järelvalvet, mis läbistavad Saksamaa, Poola, Tshehhoslovakkia, Hollandi, Ungari, Versailles' lepinguga Tshehhoslovakkiale kindlustatud vabasadama õigusi Hamburgis ja Stettinis ja lõpuks paljude Euroopa riikide vahelisi lepinguid vähemusrahvuste kaitseks.

Strupp, "Grundzüge des positiven VB.", Schätzel, "Die Welt der Pariser Friedensschlüsse", Makovski j. t. pooldavad seisukohta, et Danzig on Poola protektoraa-
di all ja põhjendavad oma seisukohta peamiselt seega, et Poola korraldab Danzigi välissuhteid. Ent see pole päris õige. Selle vastu räägib juba see tõsiasi, et Rahvasteliit kohtleb Danzigi Poola suhtes lepingu-

võimelise riigina, protektoraadi all olev riik ei sõlmi aga mingisuguseid lepinguid teda kaitsva riigiga. Ent Danzig on Poolaga peale Pariisi lepingu sõlminud terve rea lepinguid. On tõsi, et Danzig omi välisasju teiste riikidega, välja arvatud Poola, mitte ise ei korralda. Vale on aga see, kui Poola tuletab sellest pretensioone Danzigi välisasju iseseisvalt ja oma heaksarvamise järele juhtida. Prantsuse ja ingliskeelsed lepingu tekstid, mis mõõduandvamad, kõlavad järgnevalt: peab kokku leppima "de faire assurer par le Gouvernement Polonais la conduite des affaires extérieures", "to provide that the Polish Government shall undertake the conduct of the foreign relations. See "la conduite" ehk "undertake the conduct" ei tähenda mitte juhtimist (die Leitung), vaid enam asjade ajamist (die Führung), seega rohkem välispidist momenti esile tõstes. Ja seda Danzigi välisasjade ajamist võib Danzig Poolalt ka nõuda, mille jaoks Poola peab muretsema vastava personaali ja asutised. Mis puutub Danzigi kaitsesse, siis pole see mitte Poola ülesanne, vaid Rõhvasteliidu asi. Poola on vaid kohustatud kaits-

ma üksikuid Danzigi kodanikke välismail viisil, nagu seda sageli võime tähele panna kus ühe riigi konsulaar ja diplomaatilised esindajad vastavate riikide lepingute alusel kaitsevad üksteise kodanikke välismail. Omas otsuses 22.VI 21. avaldas Rahvasteliidu Nõukogu, et Poola peab vaid valmis olema Rahvasteliidu käsku vastu võtma Danzigi sõjaliselt kaitsta ja korda Danzigis alal hoida juhul, kui viimase oma politsei jõud seda ei suuda. Poola ei tohi aga mitte ise Danzigi kaitsjaks hakata, vaid esmalt peab Rahvasteliidu komisсар Rahvasteliidule selleks otstarbekohased abinõud esitama ja ära ootama viimase instruksioone. Rahvasteliidul on alati õigus kaasa tõmmata ka teisi vägesid ja Rahvasteliidu komissari palvel peab Poola oma väed tagasi tõmbama.

Et Poola tõelikult esineb vaid Danzigi volinikuna välisasjus ilmneb juba Rahvasteliidu komissari ja Rahvasteliidu otsustes. Rahvasteliidu komissar Haking'i otsus 20.VIII 21. kõlab: "Ma olen arvamisel, et Poola on enese peale võtnud toimida Danzigi jaoks, mis pärast

Et kõik rahv. Teat.

Danzigil pole seda ise tarvis toimetada, aga mitte, et Poola omaks õiguse sundida Danzigi midagi tegema." 17.XII 21.otsustas Rahvasteliidu komisar, et Poola võib tagasi lükata Danzigi valitsuse palve välis asjus, kui selle teostamine kahjustaks Poola olulisi huvisid, ent Poolal pole mingit õigust peale sundida Danzigile sellist välispoliitikat, mis Danzigi huvidega vastolus on. 3.XI 22.otsustas sama Rahvasteliidu komisar, et Poola pole õigustatud mõnd Danzigi poolt mõne teise riigiga soovitud lepingut muutma või täiendama ilma Danzigi nõusolekuta.

Küsimus, kas Poola on õigustatud ajama Danzigi välispoliitikat oma heaksarvamise järele, paistab tegelikult lahendatud olevat peale seda, kui 1923.a.suvel Rahvasteliidu Nõukogu vahetalitusel kokkulepe saavutati, mille põhjal Poola kohustub mitte sõlmima ühtki rahvusvahelist lepingut, millest Danzig huvitatud, ilma esmalt Danzigiga nõu pidamata. Leping, mis Danzigi huvide vastane ei pruugi viimase poolt tunnustatud saada, olgu siis, kui selline leping (nagu näit. tolli asjus) maksvate lepingute alusel Danzigi kohta juba iseenesest maksev.

On aga välisasjus otsustajaks Danzig, mitte Poola, ei saa Danzigilt ära võtta tema rahvusvahelis-õiguslist iseseisvust ja muuta Poola ja Danzigi vahetõrjateks. Seda seisukohta jagavad Levesque, Strupp, Otto Loening j. t. Tõsiasi, et Danzig ka Poola suhtes esineb rahvusvahelise ühiskonna iseseisva liikmena, olgugi eriliste kohustustega Poola suhtes, võib peale ülaltoodu teha veel teisi järeldusi, 1) Lepingu- või muidu seadusvastased toimimised Danzigi suhtes pole mitte siseriiklik õiglusetus, vaid rahvusvahelised deliktid, mida lahendada peab Rahvasteliit oma kaitse kohustuse tõttu Danzigi üle. 2) Mingi Danzigi poolt kordasaadetud seadusvastase tegevuse eest teiste riikide suhtes ei vastuta Poola, vaid Danzig ise. 3) Poola sõtta sattudes, ei võta sellest Danzig de jure mitte osa, olgu siis kui Danzigi valitsus seda soovib ja Rahvasteliit seda heaks kiitab. Makovski väide "que Dantzig, étant représenté par la Pologne a l'extérieur et englobé dans son territoire douanier, doit partager le sort de ce dernier État aussi en temps de paix qu'en temps de guerre" põhjeneb tema arvamusel Danzigist kui kohaliku autonoomiaga

Poola linnast. 4) Poola poolt Danzigi jaoks välisriikidega sõlmitud lepingud on Danzigi lepingud Poola vahetalitusel, aga mitte nagu korduvalt väidab Poola - Poola lepingud, mis sõlmitud Danzigi huvides. 5) Samuti on ka Poola ja Danzigi vahel sõlmitud lepingud, olgugi erilise loomuga; nad vajavad ratifitseerimist, kui see on lepingus ette nähtud või kui vastava riigi seadus nende maksvuseks seda vajalikuks peab.

6) Pariisi lepingu artikkel 1 põhjal kuulub Poola Danzigi esindajale piiratud tegevusala - olla vahetalitajaks Poola ja Danzigi valitsuste vahelises läbikäimises. Mainitud Poola esindaja esines kord nõudega, et Poola nimel ametlikult tervitatakse välisriigi sõjalaeva, mis tol ajal asus Danzigi sadamas ankrus. Danzigi valitsus keeldus ja ka Rahvasteliidu komisjon oli eitav. 7) Danzigil on õigus osa võtta erilise delegatsiooni kaudu rahvusvahelistes kongressides. 8) Danzigil on iseseisev õigus välismaalasi, ühes arvatud ka poolakaid, maalt välja saata. Selle õiguse teostamise kohta on Poola ja Danzigi vahel kokkulepe saavutatud, 17. aug. 1922. 9) Danzigil on õigus oma passiasjandust ise korraldada, Danzigi kodanikul

ei ole tarvis Poola viisumit, kui ta välismaale sõidab, ent Poola kaitset naudib ta välismaal vaid siis, kui ta passil on Poola viisum.

Arvamus, et Danzigi vahekorid Poolaga on võrdne Saksa Hansa linnade vahekorrale Saksa riigiga, on täiesti väär. Moodustavad ju Saksa Hansa linnad osa Saksa riigist. Nende kodanikud on Saksa riigi kodanikud, Saksa riigi seadused maksavad eo ipso ka Hansa linnades, ent mitte lepingu jõul, vaid Saksa riigi põhiseaduse alusel. Saksa riik võib oma seadusandluse pädevust laiendada ka Hansa linnade tahte vastu ja viimaste seadusandlust piirata. Vahekorid Hansa linnade ja Saksa vahel on puht riiklik vahekorid, aga mitte riikide vaheline (rahvusvaheline). Hansa linnad alluvad Saksa riigi riigivõimule ja võivad omi enese asju korraldada vaid pädevuse piires, mis Saksa riik neile jätnud.

Kõigest sellest pole aga juttugi Danzigi ja Poola vahekorras. Versailles lepinguga ka Danzigi ja Poola vahel sõlmitud lepingud ei sisalda midagi, mis põhjendaks arvamust, et Poola ja Danzigi vahekorid sarnaneks kuidagi liitriigi või liitriigisarnasele vahekorrale.

Liitriigi (Bundesstaat) mõiste, nagu ta teostatud Saksa, Helveetsias ja USA-s ja teistes riikes, pole rakendatav Poola ja Danzigi vahelkorras juba seepärast mitte, et Poola ja Danzigi vahekorrad on ikkagi rahvusvaheline (riikide vaheline), kuna liitriik omab vaid riigiõiguslikku loomust. Liitriigis moodustavad üksikud riigid uue riigi, kus juures üksikud riigid pole loobunud oma riiklusest (Staatsqualität), küll aga suveräänsusest. Liitriigis kuulub suveräänsus ainult liidu keskvoimule, mitte aga liidu üksikriikide riigivõim. Danzigi ja Poola suhetes puudub igasugune neist kõrgemal asuv keskvoim. Mõlemad riigid on iseseisvad, küll seotud omavaheliste lepingutega, kuid nad ei allu ühelegi kolmandale võimule.

Samuti on vääramistada Danzigi ja Poola vahekorrad endiste tributaarriikide vahekorradega Türgiga. Neis nn. suveräänvahekorrades olid maa-alad, mis kuulusid algeliselt (Ursprünglich) Türgile ja millised said iseseisvaks alles aeg-ajalt. Enne seda olid nad aga alluvuses Türgile ja suveräänne Türgimaa andis neile seadusi. Tributaarriigid võisid teostada

oma riigivõimu vaid niivõrd, kuivõrd seda võimaldas neile suveräänse Türgi riigi õigus. Danzigiga on aga olukord hoopis teine. Ta pole irdunud (eraldunud) Poolast, sest ta pole kunagi kuulunud Poola maa-alasse. Mitte Poola riigivõim pole andnud Danzigile riiklike võimuõigusi, vaid seda on teinud liitlased, kes Versailles' lepinguga löid Danzigi riigikorra ja alles järgnevate lepingutega on saanud Poolale teatud õigused Danzigis. Ja ainult niipalju kui seda lepinguis on määritletud, omab Poola Danzigi kohta õigusi ja kannab ka kohustusi. Juriidilisest seisukohast vaadatuduna peab Poola tüliküsimusis, kui ta väidab enesel olevat mingi õiguse Danzigis, tõestama, et see õigus kuulub talle lepingu põhjal viimasega.

Poola poolt väidetakse, et vabalinn Danzig on poolsuveräänne riik, Poola ülemvõimu (Oberhoheit) all. Kuid poolsuveräänsuse mõiste pole teaduslikus kirjanduses kaugeltki ühtlane. See mõiste on pigemini puht ajalooline. Paljud heidavad üldse kõrvale poolsuveräänsuse mõiste, sest pole olemas mingit poolikut suveräänsust, on ju viimane nagu riigi võimigi jagamatu.

Aga isegi need, kes seda mõistet tunnustavad, tunnistavad, et iseloomustades riiki poolsuveräänsena, ei saa konkreetseis õigusküsimusis veel teha mingisuguseid järeldusi sellest mõistest. Isegi siis, kui määritleda Danzigi poolsuveräänsse riigi na, ei anna see mingit lahendust Danzigi ja Poola vahel olelevatele vahekorradale. Poolsuveräänsse riigi õiguslikku seisundit tuleb uurida iga üksikjuhtumil ja põhjendada omi järeldusi üksikjuhtumil esineval erilisel vahekorral.

Kindel on, et endiste poolsuveräänssete riikidega pole Danzigil midagi ühist. Tuntud riigiõiguse teadlane G. Jellinek ütleb: "Ainult suveräänsse riigi tahtega võib luua mittesuveräänsseid riike; suveräänsse riik on alati primaarne, mittesuveräänsse - sekundaarne", kusjuures mittesuveräänssete all mõistab ta ka poolsuveräänsseid. Kui tunnustada sarnaselt poolsuveräänsuse mõistet, siis ei saa selle mõiste alla viia vabalinn Danzigi. Ei saa ju juttugi olla, et Danzigi riigivõim on tuletatud Poola omast ja et Danzig ainult niipalju võib teostada oma riigivõimu, kui võrd

seada lubab Poola õigus. Danzigi riigivõim on aga sama primaarne kui Poola oma. Poola omab küll teatud õigusi Danzigis, aga mitte Poola seaduste põhjal. Vaid need õigused sai ta Pariisi lepinguga 9. nov. 1920. a. Õiguslikult vaatekohalt seisid Danzig ja Poola selle lepingu sõlmimisel vastamisi võrdõiguslike rahvusvahelise õiguse subjektidena. Mis puutub seejuures liitlaste mõjutusesse lepingu sisu kohta, siis tuleb silmas pidada, et mõjutati mõlemad pooli, võibolla Poolat isegi enam. Arusaadavalt ei ole siin tegemist mingi riigiõigusliku vahekorraga Danzigi ja Poola vahel.

Teiselt poolt leidub teadlasi (siis kuulub ka v. Liszt), kes määritlevat riiki poolsuveräänsena, kui seda riiki teatud rahvusvahelistes suhetes esitab mõni teine riik. Kui asuda sellisele seisukohale, siis paistab esialgu nagu kuuluks Danzig ka selle mõiste alla, sest Pariisi lepingu art. 2 põhjal on Poola valitsuse asjaks ajada Danzigi välisasju ja kaitsta Danzigi kodanikke välismaal. Poola väidab, et sama lepingu põhjal loodud ühtlane tolliasjandus

põhjendab veel enam Danzigi poolsuveräänsust. Kuid see põhjendus on väär, sest tolliuniooni faktil pole selles mõttes mingit ühist poolsuveräänsuse mõistega. Ei pidanud ju omal ajal Luxemburgi keegi poolsuveräänseks, vaatamata tolliunioonile Saksamaaga.

Kui mõista poolsuveräänsuse all seda, et üks riik teatud rahvusvahelistes suhetes saab esindatud teise riigi poolt, siis paistab, et ses mõttes võib määritleda Danzigi poolsuveräänse riigina. Kuid peab silmas pidama, et Danzig saab esindatud Poola poolt vaid teatud rahvusvahelistes suhetes, mitte aga kõigis. Siin juures pole aga öeldud, mis liiki see rahvusvaheline esindus on. Kuid neis Danzigi ja Poola tege-likkude ja õiguslike vahelkordade määritlemisel peab väga ettevaatlik olema paralleelide tõmbamisel teiste poolsuveräänsete riikide ning Danzigi ja Poola vahelkordade vahel. See oleks täiesti väär. Danzigi rahvusvaheline esindus Poola poolt on hoopis teisugune kui kõigis senistes sarnastes vahelkordades. Kõigil senini tuntud juhtudel, kus ühel välisasjade ajamine on usaldatud teisele riigile, võis vastav riik

neid asju ajada kuidas tahtis ja siit tekkivad õigused ja kohustused langesid ülemriigile (Oberstaat). Allriik (Unterstaat), kuivõrd talle polnud antud ülemriigi poolt õigust ajada teatud liiki välisasju iseseisvalt, nagu näit. kaubalepingute sõlmimine, ei evinud mingisuguseid kaasatöötamise ega otsustamise õigusi välisasjus. Ka polnud ülemriik kohustatud läbi käies kolmandate riikidega kuulama ja arvestama alamriigi soove. Senini tuntud juhtumel oli ainuüksi ülemriik see, kes otsustas mis ja kuidas pidi toimima, järelikult oli ta teataval määral allriigi eestkostja mitte aga ainult tema volinik.

Danzigi ja Poola vahekorredades on aga asjaolud sootu teised. Siin pole Poola mitte Danzigi eestkostja, vaid ainult tema volinik. Poola ei või ilma Danzigi nõusolekuta ja tahteta Danzigi jaoks rahvusvaheliselt tegutseda, ta ei või näit. sõlmida ühtki rahvusvahelist lepingut Danzigi nimel ilma, et olla seks volitatud Danzigi poolt. Poola peab alati neis asjus toimima Danzigi soovide kohaselt. Danzigi välisasjade ajamise juhtnõõrid, mis antud eelpool mainitud Parii-

si lepingus, on kutsunud välja suuri lahkarvamisi Danzigi ja Poola vahel, kuid nad on kõik lahendatud Danzigi kasuks. Olgu siin kohal juhitud veel kord tähelepanu eelpool toodud rahvasteliidu komisari otsusele 20. aug. 1921. a., mis kõlab järmiselt: " Poola valitsus paistab omis põhjenduses olevat arvamisel, et art. 12 tähendab Poola "õigusi", ja et ta Danzigi välisasjus võib toimida nii nagu see talle meeldib. Poola "õigused" Danzigi välisasjade ajamisel paistavad mulle tähendama, et Danzigi valitsus võib omi välisasju ajada ainult Poola valitsuse vahendusel . Mõna olen arvamisel, et art. 2 esimene lõige nii tähtselt kui ka mõttelt tähendab, et Poola on enese peale võtnud midagi Danzigi heaks teha, ja et seepärast Danzig seda ise teha ei või, kuid mitte seda, et Poolale oleks antud õigus sundida Danzigi midagi tegema. Samas mõttes kõlab ka Rahvasteliidu komisari otsus 17. dets. 1921. a., mis toodud eelpool.

Tähtis on see asjaolu, et kuigi Poola ülaltoodud Rahvasteliidu komisari otsuste piires, võib tegutseda Danzigi volinikuna, kuid siingi on Danzigil alati-

ne kontrolli õigus Poola üle. Võib ju Danzig igal ajal oma välisasjade ajamisel Poola poolt pöörduda Rahvasteliidu komissari ja teise instantsina ka Rahvasteliidu nõukogu poole. Isegi juhul, kui Poola loobuks tegutsemast Danzigi heaks põhjusel, et see ta oma huvide vastane on, võib Danzig paluda Rahvasteliidu komissari otsust tüli lahendamiseks ja vähemalt õiguslikult võib Poola sunnitud saada Danzigi soove täitma.

Sellega ühenduses peab veel mainima, et Danzig võib ette kanda Rahvasteliidule igat Poola poolt sõlmitud rahvusvahelist lepingut ka siis, kui viimane pole sõlmitud Danzigi nimel, vaid ainuüksi Poola jaoks. Sest Pariisi lepingu art. 6 põhjal ei tohi Poola sõlmida mingit rahvusvahelist lepingut ilma nõupidamisetähtaegita juhul, kui see leping võiks huvitada Danzigi. Sarnaseid lepinguid peab ka alati esitama Rahvasteliidule, kes arvestades olukorraga võib peale panna oma veto. Danzigil on järelikult vaja vaid väita, et puht Poola leping puudutab tema huve ja sellest piisab, et anda asja Rahvasteliidu komissari lahendada. Need Poola suveräänsuse kitsendused on tehtud kahtle-

matult Danzigi huvide kaitseks.

Kuid veel enam. Juhul, kui Poola sõlmib Danzigi heaks mõne lepingu (sääljuures peab selgesti väljendama, et lepingu poolena esineb Danzig), siis sellest lepingust tekkivad õigused ja kohustused seovad Danzigi, ent mitte Poolat. Järelikult on Danzig rahvusvahelise õiguse seisukohalt täiesti õigusvõimne - ta rahvusvaheliste õiguste ja kohustuste subjekt. Selline seisukoht on tunnustust leidnud ka Rahvasteliidu komissari otsused 7. nov. 1924., mis kõlab järgnevalt: "Danzig võib esineda lepingu osalisena Poola valitsuse vahendusel ja Danzigi nimel sõlmitud rahvusvahelises lepingus. Sellest lepingust tekkivad õigused ja kohustused lasuvad Danzigil. Danzig võib loobuda lepingust, mis talle ei meeldi, väljaarvatud tolli ala, ja võib Poola valitsust paluda Danzigi heaks lepingut sõlmida. On õigus, et Danzig ei saa otseselt nõudmisi esitada teisele lepingu osalisele, samuti ei saa ka teine lepingu osaline vahenditult Danzigi vastu tarvitusele võtta abinõusid juhul kui Danzig oma kohustusi ei peaks täitma, kuna mõlemil juhul tuleb Poolal tegutseda kui vahendajal, kes ajab

Danzigi välisasju. Aga Danzigi õigused ja kohustused, millised tulevad niisugusest lepingust seovad ikkagi Danzigi ennast."

Samas otsuses leidis lahendust veel teine Danzigi ja Poola vaheline tüliküsimus. Ja nimelt, kas Danzigi ja Poola vahelised lepingud kannavad rahvusvahelist iseloomu ja kas vastavalt sellele on tarvilik nende ratifikatsioon. Poola põhjendas ratifikatsiooni mittevajadust seega, et Danzig polevat rahvusvahelise õiguse mõttes mingi riik. Rahvasteliidu komisar otsustas aga Danzigi kasuks tunnustades Danzigi riigiks rahvusvahelise õiguse mõttes ja seetõttu omavad ka Danzigi ja Poola suhted rahvusvahelise õigusliku loomust ja et kõik kitsendused, mis piiravad Danzigi tema välisasjade ajamisel teiste riikidega, ei tule mitte rakendusele Poola suhtes.

Nagu ülaltöodust ilmneb, pole Danzigi vahekorral Poolaga midagi ühist selliste poolsuveräänsete riikide vahekorraga oma ülemriigiga. Danzigi välisasjade ajamine Poola poolt ei tähenda mingit eestkostmist, vaid ainult volitamist. Danzig ise omandab õigusi ja kannab kohustusi Danzigi heaks Poola poolt sõlmitud

lepingutest. Danzig omab täielist rahvusvahelis-õigus-
list õigusvõimet ja ka teguvõimet; kuid viimast küll
vaid Poola suhtes (aga mitte teiste riikide). Ullmann
ütleb õigustatult oma rahvusvahelise õiguse õpperaa-
matus: "Riik pole suveräänne, kui temal vastavate sõltu-
vussuhete tagajärjel täiesti puudub rahvusvahelis-
õiguslik õigus- ja teguvõime; ta pole mingi rahvusva-
helise õiguse õigustuste ja kohustuste subjekt. Õigus-
ja teguvõime kitsendused ei tähenda aga veel seda,
et vastav riik oleks rahvusvahelise õiguse õigussub-
jekt." Seepärast ei saa arvata Danzigi poolsuverään-
sete riikide hulka, sest just need momendid, mis ka
Liszti poolt esile toodud poolsuveräänsuse määritle-
miseks, ei leia aset Danzigi suhtes.

Ülaltoodud on uuritud Danzigi vahekorda Poolaga
ja on näidatud, et see vahekord põhineb ainuüksi Dan-
zigi ja Poola vahelistel rahvusvahelistel lepingutel
ja et see vahekord pole mitte riigiõigusliku loomuga
ja ei puuduta Danzigi suveräänsust. Vaatamata tihedaile
poliitilistele ja majanduslikele sidemetele nende kahe
riigi vahel on Danzig ikkagi suveräänne riik. Nagu eel-

pool mainitud seisab Danzig Rahvasteliidu kaitses all, kes on ka Danzigi põhiseaduse garanteerijaks, kuid ka seega pole piiratud Danzigi suveräänsus,

Vaatamata Danzigi põhimõttelisele iseseisvusele peab siiski ühinema Levesque'i seisukohaga, et Danzigi õiguslik seisund näitab suuri iseäraldusi, mis ei võimalda igakord rakendada tema kohta üldmaksivaid Rahvasteliidu põhimõtteid. Sellistest iseäraldustest, peale ülalmainitud, oleks nimetada Versailles leping art. 104 sisalduvaid suveräänsuse kitsendusi, siis veel Danzigi lubadust kaasa töötada Poola soovil vääringu ühtlustamiseks (Pariisi leping art. 36) ja Danzigi kohustus teha välislaene alles siis, kui enne on läbi räägitud Poola valitsusega. Ka Danzigi põhiseadusesse sissevõetud sõjaväelised kohustused kuuluvad siia.

Asume nüüd üksikasjalikult vaatlema Danzigi riigikorra iseäraldusi.

Tolliasjandus.

Danzig ja Poola moodustavad ühe ühtlase tolli maa-ala, mis allub Poola tolli seadustele ja - tariifidele. Danzigi sadamas on vaba piirkond (Versailles leping

art.104 nr.1, Pariisi leping art.13-18). Üksikasjaliselt on see korraldatud Varssavi lepingus.

Poola tolli seadused ja - tariifid ja selle lepingu alusel Poola tolli keskvalitsuse määrused astuvad jõusse üheaegselt nii Poolas kui ka Danzigis. Poola valitsus on kohustatud kavatsetavatest muudatustest sel alal aegsalt teatama Danzigi valitsusele arvamuste ärakuulamiseks. Danzigi tolliteenistuse organisatsioon kuulub Danzigi valitsusele, kes kannab ka vastavad kulud. Danzigi kõrgem tolli asutis oma suhtlemises Poola kesktollivalitsusega omab sama pädevuse, kui Poola tolliasutiste teine instants. Danzigi tollivalitsuse ametnikud alluvad Danzigi vastavatele seadustele ja saavad juhthöõre Danzigi asutistelt ja alluvad viimaste teenistuskontrollile. Tolliteenistuse järelvalvet teostavad Poola tolliinspektorid. Nad ei allu Danzigi tollivalitsusele, samuti kui viimane ei allu ka neile, vaid asuvad kõrvuti. Nad alluvad Poola valitsuse poolt Danzigi maa-ala jaoks nimetatud Ülentolliinspektorile. Poola tolliinspektorid evivad Danzigi tollivalitsuse üle kontrolli õiguse, kuid mitte õigust anda juhthöõre, Kontrolli tulemustest teatab Poola

tollivalitsus Danzigi omale. Arvamuste lahkuminekul otsustab Poola tolli keskvalitsus. Danzigi valitsus peab Poola valitsusele aru andma tolli sissetulekute üle ja on vastutav tolliseaduste õige rakendamise eest. Üldiselt tolli sissetulekud jaotatakse mõlema maa vahel kindlate normide alusel. Aprillis 1926. sai Danzig kogu sissetulekust näit. 7,35 %.

Raudteed.

Vastavalt Versailles leping art. 104 ja Pariisi leping art. 21-22 kuulub Poolale kogu Danzigi maa-alal asuva raudteede võrgu valitsemine ja järelvalve, välja arvatud Danzigi linna tänavaraudteed ja need, mis teevivad ainult Danzigi huve. Nende määruste teostamiseks on mõlema asjaosalise poolt kutsutud Rahvasteliidu komissar Haking, kes on teinud alljärgnevad otsused, mis poolte poolt vastu võetud: 15. VIII 1921. määratakse kindlaks, mil viisil jaotatakse Danzigi maa-alal asuvad raudteede seadeldised Poola Danzigi ja Danzigi sadamakomisjoni vahel, et tagada rahulikku koostööd. Otsuses 5. IX 1921. toonitatakse, et raudtee võrgu üle-

kanne Danzigilt Poolale taotleb kahte eesmärki, so.

- võimaldada Poolale vabat juurepääsu merele ja kindlustada Danzigi elanikele niisugust liiklemisvõimalust, millist omas Danzig varem. Seepärast tuleb tunnistada lubamatuks kõik korraldused ja määrused, mis võivad haavata elanikkonna tundelikkust ja millised pole tingimata vajalikud korralikuks raudtee eksploateerimiseks ja millised võiksid tekitada muljet, nagu püüaks Poola poolastada Danzigi raudteid. Neis otsusis ja viimastel rajanevaist leppelistest korraldustest oleks mainida: 1) Poola raudtee valitsusel Danzigis on õigus makse võtta, ent muidu ei oma mingisuguseid suveräänseid õigusi Danzigi maa-alal. Poola raudtee-valitsusel pole õigust asutada Danzigi maa-alal kohtuid ja ta allub nii tsiviil- kui ka kriminaalasjus Danzigi kohtuile. 2) Raudtee alal tegutsevad politseiametnikud jäävad Danzigi ametnikeks ja alluvad viimase seadustele. 3) Personaali valikul on eesõigus Danzigi kodanikel ja alles kui nende keskel ei leidu kõlvulikke, siis võib valida poolakaid. 4) Publikumiga ja raudtee personaliga läbikäimises peab tarvitatama saksa keelt kõi-

gil teenistusaladel, kuivõrd poola keele tarvitamine pole vajalik reisijate huvides; kõik sildid raudtee jaamades Danzigi maa-alal peavad olema saksakeelsed. Liiklemist Saßsamaa ja Danzigi vahel läbi Poola koridori korraldab Poola, Saksa, ja Danzigi vaheline leping 21.IV 1921.

Sadamakomisjon.

Poola õigused sadama ja sellega seoses olevate maa-alade ja seadeltiste kasutamise kohta sisalduvad Pariisi lepingus art.19-28 ja seks otstarbeks on loodud eriline sadamakomisjon. Ta koosneb 5 Danzigi ja 5 Poola esindajast eesotsas presidendiga, kes nimetatud Poola ja Danzigi poolt ühiselt; kui aga selleks kokkulepet ei saavutata, määrab presidendi Rahvasteliidu komissar. President juhatab läbirääkimisi, hääletusest võtab osa aga ainult siis, kui pooled ei jõua kokkuleppele. Sadamakomisjoni pädevusse kuulub sadama ja sellega ühenduses olevate vee- ja raudteede ja teiste siia vajalike seadeldiste valitsemine ja ekspluateerimine. Presidendi, ametnike, büroo ja arhiivi õigusliku seisundi kohta on olemas Poola ja Danzigi vaheline kokku-

lepe 24.II 1922.Sadamakomisjoni ametlikuks keeleks on poola ja saksa keel võrdsel alusel.President otsustab millist keelt tarvitada eri juhtudel.1923.suvel on Poola ja Danzigi vahel saavutatud täiendav kokkulepe sadamakomisjoni üldiste ülesannete ja õigusliku seisundi kohta;mainitud kokkuleppe kohaselt on sadamakomisjon mõlemaist valitsusest sõltumatu jur.isik,tema peale võib kaebust tõsta nii Danzigi kohtus kui ka Poolas asuvas Poola kohtus,kuid viimane otsustab kaebe Danzigi seaduste järele.

Postiasjandus.

Eraldumisega Saksa riigist moodustas Danzig oma iseseisva posti- ja telegraafi valitsuse ja astus iseseisva riigina ka vastavasse rahvusvahelisse ühingusse - üleilmilisse Postiliitu.1925.algas posti tüli Poolaga, kui Poola seadis sisse Danzigis iseseisva postivalitsuse Danzigi postivalitsuse kõrval.Pariisi leping art.29 põhjal on Poola õigustatud sisse seadma Danzigi sadama ja poolavahelise otseühenduse otstarbel posti-,telegraafi ja telefoni-ameti.Viimane käib vaid Poola ja välismaa vaheliste posti- ja telegraafi ühenduste kohta üle

Danzigi sadama ja Danzigi sadama ja poolavaheliste ühenduste kohta. Kõik teised postiühendused Danzigi maa-alal ja Danzigi ja välisriikide vahel kuuluvad Danzigile. Sellekohased rakendusmäärused sisalduvad Varssavi lepingus art. 149 - 168. Vaatavata Varssavi lepingule nõudis Poola täielist tegevusvabadust postiasjanduses kogu Danzigi maa-alal. Olgugi et kahe Rahvasteliidu komissari (Haking ja Mac Donnell) otsusega 1922. see Poola nõudmine tunnustati lepingu vastaseks ja tagasi lükati, laskis Poola ööl vastu 5. I 1925. hulgalis kohtades üles seada oma postkastid ja seadis ühes sellega sisse oma postikorraldused Danzigis. Rahvasteliidu komissar nõudis status quo ja lule-seadmist, kuid see lükati Poola diplomaatilise esindaja poolt tagasi. Rahvasteliidu komissari otsus, mida palus Danzig, langes Danzigi kasuks. Teise tagajärje saavutas Rahvasteliidu Nõukogu. Ta pööras Haagi Rahvusvahelise Kohtu poole viimase arvamuse teada saamiseks, kuid see arvamus osutus soodsaks Poolale. Siis Rahvasteliidu Nõukogu, ara kuulates kohapääle saadetud erikomisjoni arvamuse, otsustas, et Poolal on lepingu pärane õigus Danzigi postiameti kõrval sisse seada täielikku elanikkonnale kitsendamata kättesaadavat postiamet-

tit, mitte ainult Danzigi sadamas, vaid kõikjal, kus selleks olemas majanduslikud eeltingimused. Vastavalt sellele moodustas Rahvasteliidu Nõukogu Poola postiameti jaoks ringkonna, mis ulatus kaugele väljaspool Danzigi sadamat. Ja mitte ainult seda, vaid et ka tulevikus, kui seda nõuavad Poola huvid, tugenedes perioodiliste revisjonide tulemustele ses asjus, Danzig Poolale vastutulekut üles näitama ja postirajooni piire suurendama peab. Nii suurenesid ses suhtes Poola õigused Danzigis piiritult.

Sõjaväeasjandus.

Euroopa rahulduseks oleks otstarbe kohane olnud Danzigi neutraliseerida ja igat kallaletungi tema piirele tunnistada rahvusvaheliseks deliktiks. See pole aga sündinud. Kohe peale Danzigi loomist oli Poola püüdnud saada Danzigi omale täiesti Poola linnana ja kindlustada kõige laialdasemaid sõjaväelisi õigusi Danzigis. 1920. aasta sügisel nõudis Poola omale Rahvasteliidu Nõukogult garnisoni pidamise ja alaliste kindlustuste püstitamise õigust Danzigis. See soov lükati tagasi. Ainus, mida Poola saavutas, oli Rahvasteliidu Nõukogu otsustus, mille järele sõja korral on eriti otstarbe kohane,

et Poola võtab, muidugi ainult vastava Rahvasteliidu Nõukogu üleskutsel, Danzigi sõjalise kaitse oma peale, kus juures ka teised sõjaväed võivad kaasa töötada. Poola aga ei leppinud sellega. Ta saavutas veel seda, et Rahvasteliidu Nõukogu nõudis Danzigi põhiseadusesse määruse sisse võtmist, et Danzigi Rahvasteliidu nõusolekul võidi kasutada sõjaväe- ja mereväe baasina, seal kindlustusi püstitada ja sõjamõõna ja -varustuse tööstusi sisse seada. Poola püüetele saavutada Danzigis sõjaväelist mõju, oli tulemuseks, et sõjamaterjalide transportide kaitseks Poola võis tuua oma sõjaväe vahtkonna. Samuti sai Poola Danzigi sadamas Westerplatte poolsaarel omale sõjaväe varustuse laoplatsti ja lossimiseks erilise sadama, mille väljaehitamise kuludest pidid osa võtma ka Danzig. Edasi saavutas Poola Rahvasteliidu Nõukogu otsuse põhjal õiguse kasutada Poola sõjalaevastiku jaoks Danzigi sadamat, nagu "Port d'attache".

Keeleküsimused ja vähemusrahvuste kaitse.

Rahvasteliidu komissari Hakingi otsusest 5.IX 1921. ilmneb, et Danzigis elab 5 % ümber poolakaid, pea kogu Danzigi elanikkond räägib saksa keelt ja suur enamus neist ei oska poola keelt. Sellele vaatamata määrab Ver-

sailles leping art.104 nr.5, et Danzigis ei tohi vahet olla Poola kodanikkude ja teiste Poola päritoluga isikute kohtlemises ja keele küsimuses, s.t. neid peab kohtlema igati võrdselt danziglastega. Vastavalt sellele sisaldab Danzigi põhiseadus art.4 LL lõige, et poola keelt rääkivale rahva osale kindlustatakse seadusandlusega ja administratsiooniga oma rahvapärane arenemine, emakeele tarvitamine nii koolihariduse saamisel, kui ka kohtu- ja haldusaladel.

Tehes kokkuvõtet antud probleemile peab tahtmatult tunnistama, et Danzigi rahvusvahelis-õiguslik seisund on üärmiselt komplitseeritud. Vaevalt esineb tänapäeva rahvusvahelises elus teist Danzigile sarnast nähet. Sooviga viia Danzigi õiguslik seisund mingi rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud õigusliku instituudi alla, peab tunnistama, võttes arvesse käesolevas töös esitatud jur. vahekordi ja rahvusvahelise õiguse teooria seisukohti, et Danzigi ja Poola vahekord on siiski kõige lähedasem protektoraadile, ent ikkagi see pole protektoraat tavalises mõttes, vaid - p r o t e k - t o r a a t s u i g e n e r i s .

Kasutatud kirjandus:

A. Piip, Rahvusvahelise õiguse süsteem.

Liszt-Fleischmann, Das Völkerrecht.

W. Recke, Der diplomatische Kampf um Danzig vor u.
in Versailles.

Gustav Giere, Danzigs Rechtstellung unter dem Ver-
sailler Diktat.

H. A. Harder, Danzig, Polen und der Völkerbund.

Crusen, Versailler Frieden.

Otte Loening, Die Rechtstellung der Freienstadt Dan-
zig.

-"- , Entscheidungen des Hohen Kommissars
des Völkerbundes in der Freien Stadt
Danzig.

-"- , Die Verfassung der Freien Stadt Danzig.

Levesque, G.: La situation internationale de Danzig
Paris 1924

Freitag-Loringhoven, Völkerbund und Völkerrecht.

Loening